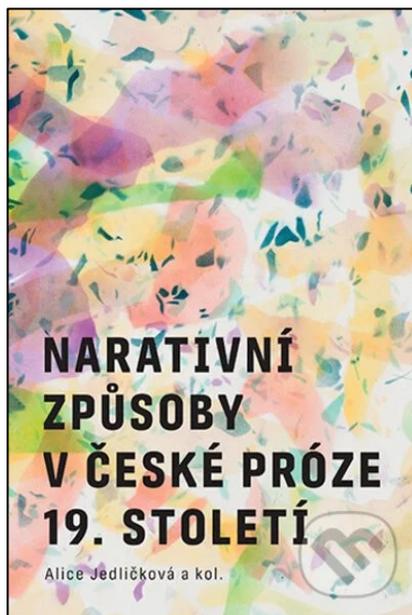

A. Jedličková a kol. *Narativní způsoby v české próze 19. století*. Praha: Karolinum, 2022, 540 s. ISBN 978-80-7658-055-8.

Монографията *Наративни подходи в чешката проза на 19. век* е едно от най-новите специализирани изследвания в областта на чешкото литературознание, чиято поява през 2022 година предизвика сериозен научен интерес. Изданието е на Института за литература на Чешката академия на науките, а текстът излиза в издателството на Карловия университет под редакцията на д-р Ивана Тараненкова и доц. Роберт Адам.

Книгата в обем от внушителните 540 страници представлява колективен труд на някои от най-изявените изследователи в областта на чешката проза от времето на Възраждането – Алице Йедличкова, Зденек Хърбата, Михал Харипар, Катержина Пиоретка, Станислава Федрова, Иржи Котен, Павел Шидак, Рихард Змнелик. Диахронният метод, на който се опира изследването, е съчетание между репрезентацията (зачитането на традиционните наративни стратегии) и интерпретацията на наратива в контекста на съвременните културни норми и инструменти за анализ. Това позволява преплитането на различни гледни точки и подходи към литературния текст, на които читателят става свидетел в отделните части. Книгата съдържа десет основни глави, в които изследваният материал е многостранно обгледан и добре систематизиран. Направените изводи са формулирани в края на книгата от А. Йедличкова.

В първата глава Иржи Котен се фокусира върху понятието авторитет на разказвача, както и върху промяната, която настъпва в начина на изграждане на този авторитет. Котен се вглежда в различните типове авторско присъствие в текстовете, описвайки различни стратегии с оглед на тяхната функция – възпитателна, поучителна, информативна и пр. Котен илюстрира наблюденията си с примери от произведения на

Карел Хинек Маха, Йозеф Каетан Тил, Вацлав Клищера, Божена Немцова, Ян Неруда и др.

Авторът на втората глава – Павел Шидак, насочва вниманието си върху авторските коментари в отделните текстове с оглед на тяхната роля да обобщават, да поучават или да информират читателя. Шидак прави интересна типологизация на коментарите, различавайки няколко основни категории: интерпретативни, морализаторски, образоващи, възпитаващи, обобщаващи (под формата на сентенции, поговорки и др.).

Следващата глава е насочена конкретно към анализа на взаимовръзките между перцептивната и когнитивната перспектива в прозата на Ян Неруда и Якуб Арбес. Авторът Рихард Змнелик изследва този процес, позовавайки се на конкретни примери от произведения на двамата автори – на специфичния жанр *романето* (Арбес), както и текстовете от *Арабески* и *Малострански разкази* на Неруда.

В следващата глава от книгата Алице Йедличкова разглежда речта на героите като изображение на комуникацията в рамките на историята, но и като средство за комуникация с читателя. За основни фактори, определящи реализацията на речта, тя посочва самия наратив, отношението на разказвача към него, както и жанровата специфика на текста. Авторката обръща внимание и на детската реч като сравнително автономна категория в рамките на т.нар. „селска проза“, към която отнася и романа *Баба* от Божена Немцова. Самобитността на детската реч е свързана с психологическата специфика на детската възраст, като според Йедличкова Немцова достига художествени висоти при постигането на баланс между описание и реч на героите.

Катержина Пиорецка фокусира вниманието си върху прозата с историческа тематика. Авторката разграничава три особености на този тип наратив, характерни за първата половина на XIX век – избора на теми от ранната чешка история, сюжетната схема, която обикновено е построена върху биполярен идеен конфликт, отразяващ актуални обществени въпроси – напр. чешки и немски национализъм, и възплащаването на идеята на произведението в образа на протагониста. Една от целите на историческата проза от този период е да образова, като предлага на читателя освен исторически познания и атрактивен сюжет, резониращ на обществените нагласи. Пиорецка дава примери с прозата на Алоис Ирасек и романа *Песоглавици*, където разказвачът отстъпва на заден план, а водещата му функция се поема от различни аспекти на самата повествователна конструкция – този наративен подход тя определя като епическа еманципация.

В следващата глава, чийто автор е Михал Харипар, е разгледан въпросът за сюжетно-композиционната стратегия на художествените текстове. Авторът дава характеристика на отделните понятия, свързани с типовете сюжет и с компонентите на композиционната схема, характерни за прозата от разглеждания период, а именно – времето от трийсетте до осемдесетте години на XIX век. Дадени са примери от богато по обем литературно творчество, които демонстрират различните реализации на композиционни схеми и постройка на сюжета. Авторът изтъква, че възможностите за авторска инвенция и комбинациите на различни сюжетни ходове на практика са неизчерпаеми.

Друга интересна тема, която разглежда Станислава Федрова в следващата глава, е описанието като модерен наративен дискурс в прозата на XIX век. Авторката изтъква ролята на индивидуализацията и типизацията на образите, подчертавайки логиката на читателското очакване при изграждането на персонажите – напр. връзката между външното описание и характера (при красивите девойки се очаква целомъдрие; буйният характер е свързан повече с тъмнокоси и тъмнокожи типажи и пр.). Федрова посочва също, че описанията могат да бъдат отражение на извънлитературни явления – и културни, и социални, като напр. стандартите на времето за красота и грозота, връзката между физиология и психология и др.

Използвайки понятията *incipity* и *explicitly*, Зденек Хърбата ни предлага една своеобразна класификация на типовете начало (завръзка, увод, експозиция) и финал (развързка, епилог) на чешката историческа проза през XIX век. Авторът констатира взаимовръзката между двете понятия в схемата на текста – „отварянето“ на историята пряко зависи от нейния край. Той анализира различните типове увод, който според него е стратегически елемент в структурата на текстовете не само заради информацията, която читателят получава за хода действието, но и защото той е мястото, където се конструира фикционалното пространство на историята. Имайки предвид спецификите на времето, а именно – раждането на национализма в контекста на деветнадесети век, авторът подчертава факта, че чешките писатели не могат да избягат от някои идейни наративи, които често проникват в текстовете, отразявайки съвременни на автора конфликти.

Финалните две части от монографията представляват концептуално обобщение на резултатите от проведената изследователска работа и речник на използваните понятия, изготвен от Зузана Фониокова и Алице Йедличкова. Описани са използваните от авторите изследователски методи, както и значението на различни термини. В края на книгата

авторите са представени и с други свои публикации, имащи отношение към разглежданата проблематика, а именно, наративните методи в чешката проза в периода 1830 – 1880 г. Библиографията е солидна по обем, като включва както научна, така и художествена литература. Задълбочеността на направените наблюдения, както и всеобхватността на разглеждания литературен и изследователски материал демонстрират стремежа на авторите към прецизно обглеждане и интерпретация на заложените в изследването проблеми. Книгата би могла да представлява интерес не само за професионалната публика, но и за по-широк кръг от читатели, изкушени от литературноисторическата проблематика на чешкия деветнадесети век.

Росина Кокудева